

ŠVIETIMO
IR MOKSLO
MINISTERIJA

Pagrindiniai klausimai:

■ Kokius tikslus suaugusiųjų mokymuisi kelia Europa ir Lietuva?

■ Kaip Lietuvos suaugusiųjų mokymasis atrodo Europos kontekste?

■ Kas suaugusiesiems trukdo dalyvauti mokymosi visą gyvenimą veiklose?

■ Kaip Europos šalys skatina suaugusiųjų mokymąsi?

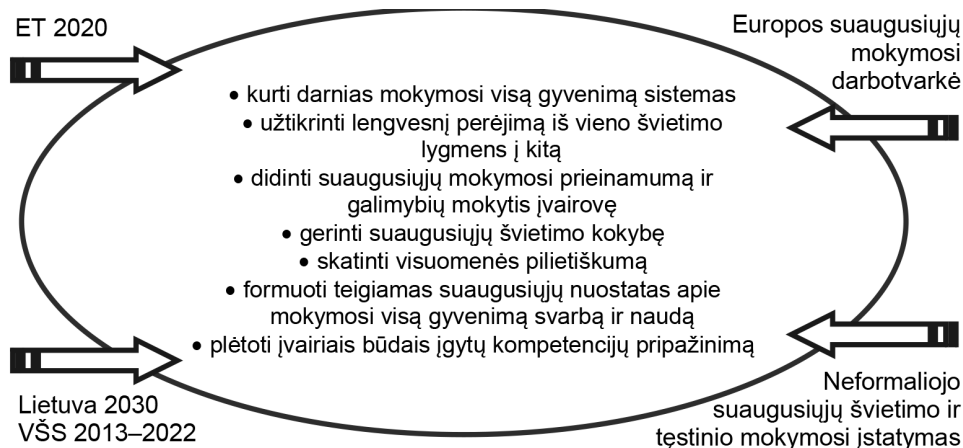
■ Ką moka suaugusieji ir kokių kompetencijų jiems trūksta?

■ Ar pakankamai galimybių mokytis turi Lietuvos suaugusieji?

SUAUGUSIŲJŲ MOKYMASIS: KIEK MOKOSI, KĄ MOKA, AR TURI GALIMYBIŲ MOKYTIS?

Mokymosi visą gyvenimą sistemos plėtotė ne tik padeda užtikrinti suaugusiųjų saviraiškos ar asmeninių ugdymosi poreikių tenkinimą, tačiau turi reikšmingą įtaką ir visos valstybės ekonominei, socialinei, pilietinei pažangai. Todėl suaugusiųjų mokymosi svarba pabrėžiama Europos Sąjungos (ES) ir Lietuvos švietimo dokumentuose. Svarbiausi suaugusiųjų švietimo tikslai visam Europos regionui apibrėžti strategijoje *Europa 2020, Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijoje* (ET 2020) (2010) ir *Europos suaugusiųjų mokymosi darbotvarkėje* (2011). Lietuvos siekiai šioje srityje konkretinami *Valstybės pažangos strategijoje „Lietuva 2030“* (2012), *Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje* (2013) ir *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatyme* (2014).

Europos Sąjungos ir Lietuvos įsipareigojimai suaugusiųjų švietimui

Lietuvoje suaugusiųjų dalyvavimas mokymosi visą gyvenimą veiklose kol kas yra vienas žemiausių tarp ES šalių (21 vieta) – 2014 m. tik 5 proc. Lietuvos suaugusiųjų buvo įsitraukę į mokymosi veiklas (ES vidurkis 2014 m. – 10,7 proc.). Lietuva turi puikias galimybes plėtoti tolesnį suaugusiųjų mokymąsi – tarp ES šalių Lietuvoje mažiausia dalis suaugusiųjų (6,6 proc.) yra įgiję žemesnį nei vidurinį išsilavinimą (ES šalių vidurkis – 24,8 proc.), tačiau kol kas sunkiai sekasi į suaugusiųjų švietimą įtraukti ir jame išlaikyti suaugusiuosius iš socialiai pažeidžiamų grupių. Tikėtina, kad *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas*, numatomos valstybės lėšų investicijos, struktūrinė parama ir skatinamos naujos iniciatyvos labiau paskatins kokybišką suaugusiųjų mokymosi plėtotę Lietuvoje.

Tarptautinio suaugusiųjų gebėjimų tyrimo PIAAC rezultatai rodo, kad maždaug penktadalis Europos suaugusiųjų turi menkus raštingumo ir skaičiavimo gebėjimus, o trečdalis – prastus informacinių komunikacinių technologijų naudojimo gebėjimus. Tai tampa didele kliūtimi sėkmingam šių asmenų konkuravimui darbo rinkoje ir dalyvavimui socialiniame gyvenime. Lietuvos įsitraukimas į šį tyrimą bus naudingas suaugusiųjų švietimo plėtotei, nes suteiks reikšmingų duomenų, padėsiančių veiksmingiau planuoti ir įgyvendinti mokymosi visą gyvenimą veiklas.

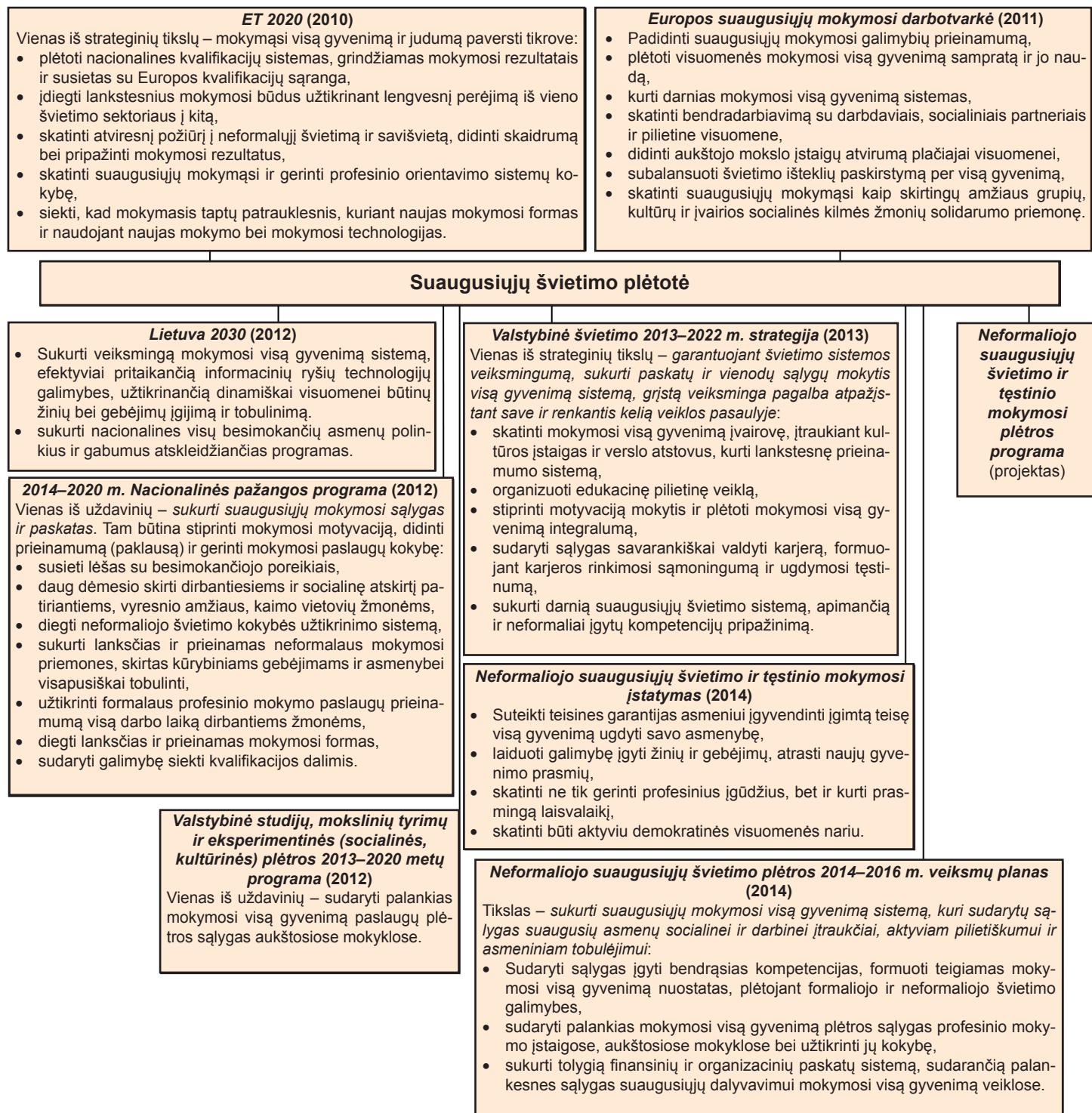
Lietuvoje išplėtotas nemažas suaugusiųjų mokymosi galimybių tinklas, tačiau dar lieka nepanaudotų galimybių plėtoti lengviau prieinamų formų suaugusiųjų švietimą – nuotolinį ir el. mokymą, profesinio mokymo įstaigų ir aukštųjų mokyklų veiklą, švietimo ir kultūros įstaigų partnerystes. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtotei 2014–2016 m. skirta beveik 60 mln. eurų, kurie bus panaudoti stiprinti šioms sritims: bendrųjų kompetencijų įgijimui ir teigiamų mokymosi nuostatų formavimui, mokymosi visą gyvenimą galimybių profesinio mokymo įstaigose ir aukštosiose mokyklose plėtrai, taip pat finansinių ir organizacinių paskatų sistemai suaugusiųjų mokymuisi kurti.

KOKIUS TIKSLUS SUAUGUSIŲJŲ MOKYMUISI KELIA EUROPA IR LIETUVA?

Mokymasis visą gyvenimą tampa reikšmingu veiksmu siekiant užtikrinti visų piliečių saviraišką, socialinių ir profesinių lūkesčių įgyvendinimą, tvarų ekonomikos klestėjimą ir galimybių įsidarbinti užtikrinimą, kartu formuojant demokratines

vertybes, socialinę sanglaudą, aktyvų pilietiškumą ir kultūrų dialogą. Todėl mokymosi visą gyvenimą sistemai ir suaugusiųjų mokymuisi skiriama daug dėmesio naujausiuose ES ir Lietuvos švietimo dokumentuose (1 pav.).

1 pav. Mokymosi visą gyvenimą plėtotei keliama tikslai Europos Sąjungos ir Lietuvos švietimo dokumentuose

ES dokumente apie bendradarbiavimą švietimo ir mokymo srityje **Europa 2020. Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija** (dar vadinama **ET 2020**) apibrėžiamos esminės gairės nacionalinių švietimo sistemų plėtotei. *Mokymosi visą gyvenimą srityje* pabrėžiamas suaugusiųjų mokymosi skatinimas ir jo kokybės gerinimas, nacionalinių

kvalifikacijų sistemų plėtojimas ir pasiekimų pripažinimas, lengvesnis perėjimas iš vieno švietimo sektoriaus į kitą.

Ilgalaikė suaugusiųjų mokymosi vizija suformuota 2011 m. atnaujintoje **Europos suaugusiųjų mokymosi darbotvarkėje**, kurioje keliama esminis *tikslas* – sudaryti galimybę

kiekvienam suaugusiajam įgyti ir tobulinti savo gebėjimus ir kompetencijas visą gyvenimą. Šalys skatinamos atkreipti dėmesį į suaugusiųjų mokymosi galimybių sudarymą, visuomenės mokymosi visą gyvenimą sampratos plėtojimą, darnios mokymosi visą gyvenimą sistemos kūrimą, bendradarbiavimą su darbdaviais, socialiniais partneriais ir pilietine visuomene, aukštojo mokslo įstaigų atvirumą plačiai visuomenei, subalansuotą švietimo išteklių paskirstymą per visą gyvenimą (1 pav.).

Lietuvos pažangos strategijoje „Lietuva 2030“ apibrėžiama valstybės vizija, raidos prioritetai ir jų įgyvendinimo kryptys iki 2030 metų. Joje vienu iš svarbiausių veiksmų, lemiančių visuomenės vystymosi procesus, nurodoma gerai išvystyta ir sėkmingai veikianti mokymosi visą gyvenimą sistema. Šios strategijos įgyvendinimui skirtoje **2014–2020 metų nacionalinės pažangos programoje** pabrėžiamas vienas iš tikslų – skatinti mokytis visą gyvenimą, o šį tikslą įgyvendinti planuojama didinant švietimo prieinamumą ir paslaugų įvairovę. **Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje** vienas iš keturių strateginių tikslų yra skirtas mokymosi visą gyvenimą sričiai – sukurti paskatų ir vienojų sąlygų mokytis visą gyvenimą sistemą, grįstą veiksminga pagalba atpažįstant save ir renkantis kelią veiklos pasaulyje. **Valstybinėje studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros 2013–2020 metų programoje** vienas iš numatytų uždavinių yra sudaryti palankias mokymosi visą gyvenimą paslaugų plėtros sąlygas aukštosiose mokyklose.

2014 m. priimto **Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymo** paskirtis – suteikti teises garantijas įgyvendinti įgimtą teisę visą gyvenimą ugdyti savo asmenybę, laiduoti asmeniui galimybę įgyti žinių ir gebėjimų, atrasti naujų gyvenimo prasmų, skatinti ne tik gerinti profesinius įgūdžius, bet ir kurti prasmingą laisvalaikį, būti aktyviu demokratinės visuomenės nariu.

Įstatyme įtvirtintos nuostatos numato naujas, kokybiškai svarbias prielaidas plėtoti suaugusiųjų mokymąsi: stiprin-

ti suaugusiųjų švietimo koordinavimą šalies ir savivaldybių lygmeniu, savivaldybėse paskirti suaugusiųjų švietimo koordinatorius, įtvirtinti suaugusiųjų pedagogo – andragogo – profesiją, diegti naujus suaugusiųjų švietimo finansavimo modelius. Pirmą kartą numatyta darbuotojams neformaliajam švietimui suteikti atostogas, kurios galėtų trukti iki penkių darbo dienų per metus. Darbdavys, skyres lėšų darbuotojų neformaliajam švietimui ir tęstiniam mokymuisi kvalifikacijai tobulinti, galės gauti valstybės paramą patirtoms išlaidoms iš dalies finansuoti. Iki šiol nebuvo įdiegtos sistemos, kaip stebėti teikiamų paslaugų kokybę, todėl naujai priimtame įstatyme apibrėžta neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įgyvendinimo stebėsenos ir vertinimo.

Šio įstatymo nuostatomis įgyvendinti ir siekti nuoseklios bei tarpinstituciniu susitarimu grįstos neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtros, 2014 m. patvirtintas **Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtros 2014–2016 metų veiksmų planas**. Jame numatytos priemonės, skirtos trims esminėms neformaliojo suaugusiųjų švietimo kryptims plėtoti: įgyti *bendrąsias kompetencijas* ir formuoti teigiamas mokymosi visą gyvenimą nuostatas, plėsti mokymosi visą gyvenimą *galimybes profesinio mokymo įstaigose ir aukštosiose mokyklose, taip pat sukurti finansinių ir organizacinių paskatų sistemą* suaugusiųjų dalyvavimui mokymosi visą gyvenimą veiklose. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtrai 2014–2016 m. numatyta skirti beveik 60 mln. eurų, iš jų daugiau kaip 27 mln. eurų sudaro valstybės biudžeto lėšos ir daugiau kaip 32 mln. – ES struktūrinių fondų ir bendrojo finansavimo lėšos. Šiuo metu parengtas *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi plėtros programos* projektas.

Mokymosi visą gyvenimą politikai įgyvendinti ir suaugusiųjų švietimui plėtoti skatinamas švietimo bendruomenės, visuomeninių organizacijų bendradarbiavimas. Svarbus vaidmuo tenka Lietuvos neformaliojo suaugusiųjų švietimo tarybai, kurios veikla įteisinta *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatyme*, Lietuvos suaugusiųjų mokymo centrų vadovų asociacijai ir Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacijai.

1 lentelė. Partneriai, padedantys organizuoti suaugusiųjų mokymąsi Lietuvoje

	Koks tikslas?	Kas sudaro?	Kokios veiklos sritys?
Lietuvos neformaliojo suaugusiųjų švietimo taryba	Taryba patvirtinta 2014 m. Jos tikslas – koordinuoti valstybinių ir savivaldybių neformaliojo suaugusiųjų švietimo įstaigų veiklą, nustatyti jų prioritetines kryptis.	Valstybės ir savivaldybių institucijų, darbdavių ir darbuotojų interesams atstovaujančių organizacijų, kitiems visuomenės interesams atstovaujančių organizacijų (neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi) atstovai.	Tarybos funkcijos yra svarstyti pagrindines Lietuvos suaugusiųjų švietimo plėtros perspektyvas ir strategines plėtros kryptis, atlikti suaugusiųjų švietimo sistemos plėtotės projektų analizę, koordinuoti suaugusiųjų švietimo įstaigų veiklą.
Lietuvos suaugusiųjų mokymo centrų vadovų asociacija	Pelno nesiekianti, nevyriausybė organizacija, įkurta 1996 m. Jos tikslas – prisidėti prie valstybės suaugusiųjų formaliojo ir neformaliojo švietimo politikos formavimo ir įgyvendinimo.	Formaliajame suaugusiųjų švietime dirbantys fiziniai asmenys – vadovai, atstovaujantys suaugusiųjų mokymo centrams, gimnazijoms, mokykloms, suaugusiųjų klasėms, veikiančioms prie bendrojo ugdymo įstaigų.	Asociacija bendrauja ir bendradarbiauja su įvairiomis šalies institucijomis, tarptautinėmis organizacijomis, renka, analizuoja ir teikia informaciją suaugusiųjų švietimo klausimais, teikia pasiūlymus suaugusiųjų švietimo politikai formuoti ir įgyvendinti, rengia ir įgyvendina šalies ir tarptautinius švietimo projektus.
Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija	Pelno nesiekianti, nevyriausybė organizacija, įkurta 1992 m. Jos tikslas – vienyti Lietuvoje suaugusiųjų švietimo srityje veikiančius asmenis, koordinuoti ir remti jų veiklą, prisidėti prie valstybės švietimo politikos formavimo ir įgyvendinimo.	Suaugusiųjų švietimo srityje dirbantys juridiniai ir fiziniai asmenys.	Suaugusiųjų švietimo klausimais asociacija bendradarbiauja su valstybinėmis ir savivaldybių institucijomis, teikia joms metodinę pagalbą ir pasiūlymus suaugusiųjų švietimo politikai formuoti ir įgyvendinti, renka, analizuoja, apibendrina ir teikia informaciją, konsultuoja, organizuoja seminarus, konferencijas, mugės, atlieka viešinimo ir ugdymo veiklą, rengia ir įgyvendina nacionalinius bei tarptautinius švietimo projektus.

Šaltiniai: Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas (2014), Lietuvos neformaliojo suaugusiųjų švietimo tarybos nuostatai (2014), Lietuvos suaugusiųjų mokymo centrų vadovų asociacijos įstatai (2012), Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacijos įstatai (2009)

Formalizuojant suaugusiųjų švietėjų profesiją svarbus yra 2013 m. patvirtintas *Andragogo profesinės veiklos aprašas*, kuris apibrėžia andragogo veiklos paskirtį, tikslus, uždavinius ir kompetencijas. Šis Aprašas prisideda prie mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strateginių dokumentų įgyvendinimo, sudarant sąlygas su suaugusiais asmenimis dirbančiam personalui tobulinti kvalifikaciją, užtikrinant besimokantiems suaugusiesiems aukštą teikiamų paslaugų kokybę, sudarant sąlygas plėtoti andragogines kompetencijas įvairių tipų švietimo įstaigose ir, atsižvelgiant į šalies ir regionų gyventojų

mokymosi visą gyvenimą poreikius, įgyvendinti personalo kvalifikacijos tobulinimo programas.

Lietuvoje yra keletas universitetų, kurie rengia suaugusiųjų švietimo specialistus – andragogus. Daugiausiai dėmesio šioms studijoms skiria Klaipėdos universitetas (KU), vienintelis Lietuvos universitetas, teikiantis andragogikos bakalauro ir magistro studijų programas, ir Vytauto Didžiojo universitetas (VDU), teikiantis andragogikos pagrindų studijas.

KU andragogikos studijų programos (suaugusiųjų švietimas) teikiamos Tęstinių studijų institute. Andragogikos katedra orientuojasi į suaugusiųjų mokymosi poreikius, tikslus, mokymosi turinį, mokymosi dalyvius, metodus, priemones, formas ir į andragogikos funkcijas (teorinę, praktinę ir prognostinę). Šiuo metu KU dalyvauja ES finansuojamame projekte „Andragogikos bakalauro ir magistro studijų programos atnaujinimas Klaipėdos universitete“. Šis projektas turėtų pagerinti teikiamų studijų programų kokybę, dėstytojai ir studentai turėtų išmokti dirbti daugiakultūroje, tarptautinėje erdvėje.

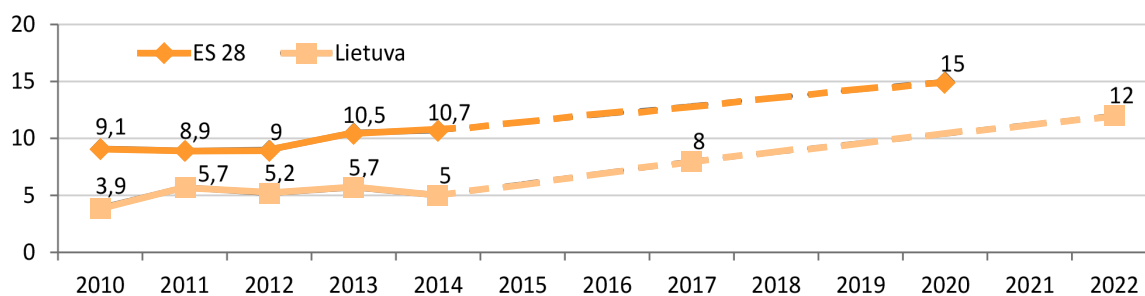
VDU teikia 2 kreditų (40 akademinių val. ir 40 val. savarankiško darbo) apimties andragogikos pagrindų studijas, skirtas asmenims, turintiems praktinę patirtį suaugusiųjų švietimo srityje ir siekiantiems įgyti andragogo kvalifikaciją. Mokymai rengiami pagal ESF projektą „Suaugusiųjų švietimo sistemos plėtra suteikiant besimokantiems asmenims bendrąsias kompetencijas“.

KAIP LIETUVOS SUAUGUSIŲJŲ MOKYMASIS ATRODO EUROPOS KONTEKSTE?

Siekiant, kad daugiau suaugusiųjų, ypač žemos kvalifikacijos, dalyvautų mokymosi visą gyvenimą procese, strategijoje ET 2020 iškeltas siekis, kad iki 2020 m. vidutiniškai ne mažiau kaip 15 proc. suaugusiųjų dalyvautų mokymosi visą gyvenimą veiklose (2 pav.). Lietuvoje mokymosi visą gyvenimą rodiklis svyruoja apie 5–6 proc., o ES vidurkis sudaro daugiau nei 10 proc. Todėl, įvertinant mūsų šalies

situaciją ir realias galimybes, strateginiuose Lietuvos švietimo dokumentuose keliama mažesni siekiai suaugusiųjų mokymuisi nei vidutiniškai ES šalyse – *Valstybinėje švietimo strategijoje (VŠS)* numatyta, kad 2017 m. būtų 8 proc., o iki 2022 m. – 12 proc. besimokančių 25–64 metų gyventojų (2 pav.).

2 pav. Besimokančių suaugusiųjų (25–64 m.) dalis (proc.): būklė ir strateginiai siekiai, iškelti ET 2020 bei VŠS 2013–2022 m.

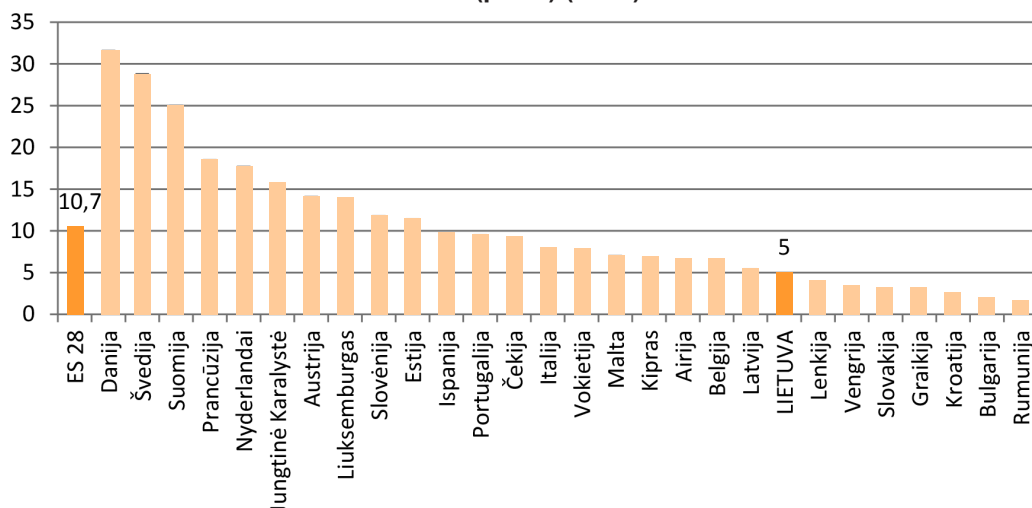

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Statistiniai duomenys rodo, kad 2014 m. 10,7 proc. Europos suaugusiųjų gyventojų (25–64 metų) dalyvavo formaliojo arba neformaliojo švietimo ir mokymo programose iki tyrimo likus keturioms savaitėms. Tačiau duomenys atskleidžia itin ryškius skirtumus tarp atskirų valstybių – kai kurios šalys jau yra pasiekusios ir net kelis kartus viršijusios 2020 m. ET 2020 keliamą tikslą (15 proc.), o kitoms šalims kol kas

sudėtinga priartėti prie šio tikslo. Lietuvoje suaugusiųjų dalyvavimas mokymėsi visą gyvenimą kol kas yra vienas žemiausių tarp ES šalių (2014 m. 21 vieta) (3 pav.). Todėl Lietuvos pažangos strategijoje *Lietuva 2030* iškeltas tikslas 2020 m. pasiekti 18 vietą tarp ES šalių, o 2030 m. – ne žemesnę nei 17 vietą.

3 pav. Suaugusiųjų (25–64 m.), kurie dalyvavo švietimo ir mokymo programose per paskutines keturias savaites, dalis (proc.) (2014)

Duomenų šaltinis: Eurostatas

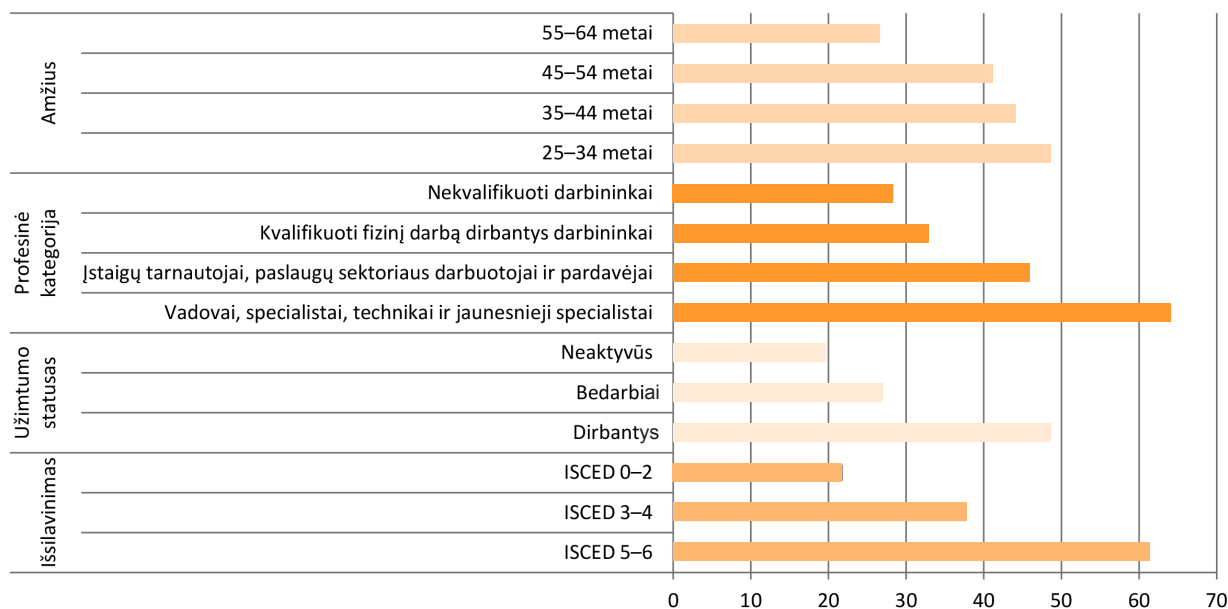
Pagal kitą metodiką apskaičiuojamas mokymosi visą gyvenimą rodiklis, kurį taiko Lietuvos statistikos departamentas (LSD), rodo dalį darbingo amžiaus žmonių, kurie mokėsi bent kartą per metus iki tyrimo atlikimo. Paskutinio, 2011 m. LSD atlikto, suaugusiųjų švietimo statistinio tyrimo duomenys rodo, kad per metus laiko mokymosi visą gyvenimą veiklose formaliuoju, neformaliuoju ar savišvietos būdu dalyvavo 39 proc. Lietuvos suaugusiųjų, dažniau moterys nei vyrai (atitinkamai 43,7 proc. ir 34 proc.), mieste nei kaime gyvenantys suaugusieji (atitinkamai 43,7 proc. ir 28,5 proc.), įgiję aukštąjį išsilavinimą (ISCED 5–8) nei vidurinį (ISCED 3–4) ar žemesnį nei vidurinį (ISCED 0–2) išsilavinimą (atitinkamai 68 proc, 25,6 proc., 11,8 proc.).

Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio žmonių išteklių plėtrai vertinimas (2015) atskleidė, kad mokymosi visą gyvenimą lygio kėlimui 2007–2013 metų ES struktūrinių fondų investavimo laikotarpiu buvo atlikta daug veiklų ir skirta daug lėšų. Bendra į mokymosi visą gyvenimą lygio gerinimą investuotų nacionalinių ir ES struktūrinės paramos lėšų suma yra beveik 455 mln. eurų (89 proc. sudarė ES

struktūrinių fondų, 11 proc. – valstybės biudžeto lėšos), mokymuose dalyvavo daugiau nei 324 tūkst. darbingo amžiaus asmenų, t. y. apie 25 proc. visų darbingo amžiaus šalies gyventojų. Nepaisant to, poveikis mokymosi visą gyvenimą rodiklio kaitai nebuvo žymus. Viena iš galimų priežasčių – diduma suplanuotų investicijų buvo skirta ne specifinėms, įprastai mažiau besimokančioms asmenų grupėms, o aukštesnės kvalifikacijos asmenims (pedagogams, valstybės tarnautojams, sveikatos specialistams), kurie, kaip rodo statistiniai duomenys, ir taip mokosi daugiausiai.

Eurostato duomenys patvirtina, kad suaugusiųjų dalyvavimą švietimo ir mokymo programose dažniausiai lemia įgytas formalus išsilavinimas, užimtumo statusas, profesinė kategorija ir amžius – rečiausiai mokosi turintys žemą kvalifikaciją arba visai jos neturintys, žemos kvalifikacijos profesijų atstovai, bedarbiai ir darbo rinkoje neaktyvūs asmenys, vyresnio amžiaus ir žemiausią išsilavinimą turintys asmenys (4 pav.). Kitaip tariant, suaugusieji, kuriems labiausiai reikia švietimo ir mokymo, mažiausiai naudojami mokymosi visą gyvenimą galimybėmis.

4 pav. Suaugusiųjų (25–64 m.), kurie dalyvavo švietimo ir mokymo programose per paskutinius 12 mėnesių, dalis (proc.) pagal amžių, profesinę kategoriją, užimtumo statusą ir išsilavinimą (2011)

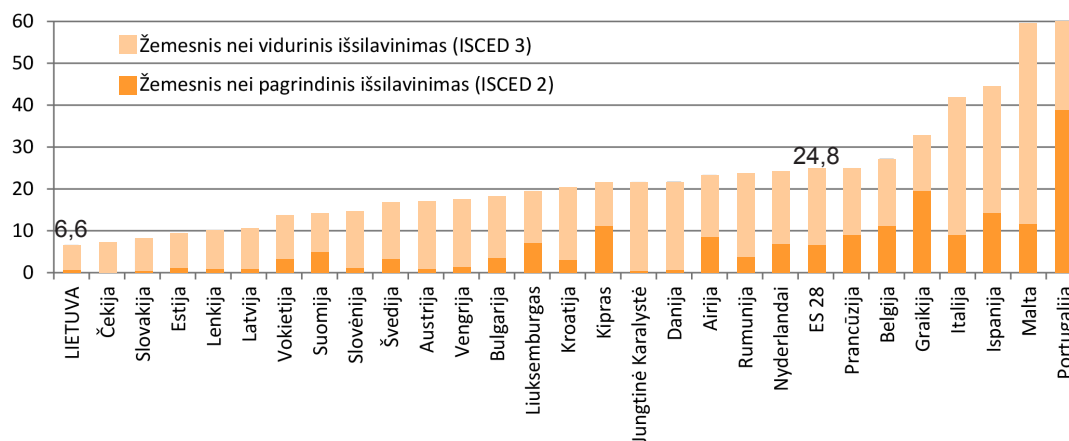

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Suaugusių asmenų išsilavinimas dažnai naudojamas kaip tam tikros valstybės gyventojų turimų žinių ir gebėjimų rodiklis. Jis apskaičiuojamas pagal suaugusių asmenų įgyto formaliojo išsilavinimo lygmenis. Vidurinio išsilavinimo įgijimas šiuo metu laikomas viena iš pagrindinių sėkmingo patekimo į darbo rinką ir nuolatinio užimtumo sąlygų. Tačiau Eurostato duomenys rodo, kad tik apie 75 proc. suaugusiųjų

(25–64 metų) ES šalyse yra įgiję vidurinį išsilavinimą. Vadinasi, maždaug tik 70 mln. suaugusių ES gyventojų yra įgiję žemesnį nei vidurinį (pagrindinį, pradinį ar žemesnį) išsilavinimą (5 pav.). Apie 6,5 proc. suaugusiųjų iš švietimo sistemos pasitraukia įgiję tik pradinį išsilavinimą – tokį labai žemą išsilavinimą turi apie 20 mln. asmenų ES šalyse (5 pav.).

5 pav. Žemesnį nei vidurinį išsilavinimą turinčių suaugusių asmenų (25–64 m.) dalis (proc.) (2013)

Duomenų šaltinis: Eurostatas

Suaugusių gyventojų, neturinčių vidurinio išsilavinimo, dalis įvairiose valstybėse labai skiriasi. Tarp ES šalių Lietuvoje žemą išsilavinimą turinčių suaugusiųjų dalis yra mažiausia (6,6 proc.), Čekijoje, Slovakijoje, Estijoje ir Lenkijoje jų dalis neviršija 10 proc. O kai kuriose Pietų Europos šalyse suaugusių asmenų, neįgijusių vidurinio išsilavinimo, dalis sudaro daugiau kaip 40 proc. (Ispanija, Italija) ar siekia net 60 proc. (Malta, Portugalija).

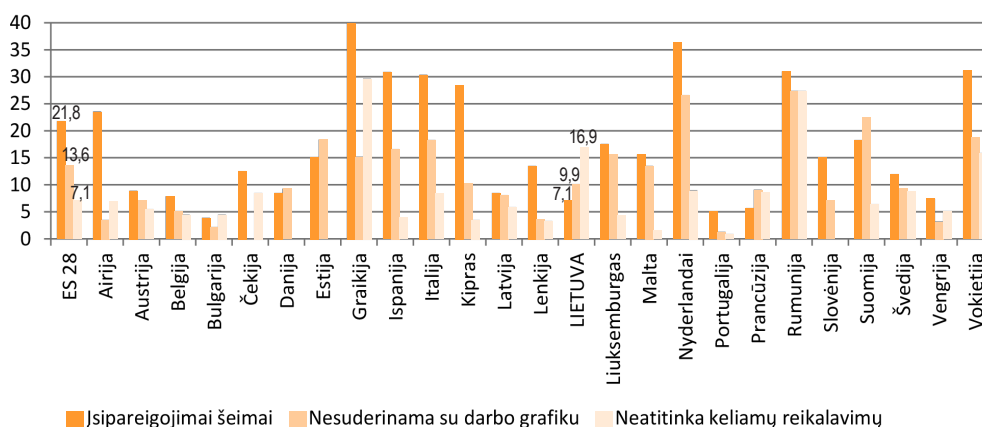
Atsižvelgiant į suaugusių asmenų išsilavinimo lygį ir jo reikšmę dalyvavimui mokymosi visą gyvenimą veiklose, Lietuva turi puikias galimybes toliau plėtoti suaugusiųjų mokymąsi, tačiau kol kas nepavyksta jų panaudoti – šis Lietuvos rodiklis nesiekia ES vidurkio, yra vienas žemiausių tarp ES šalių (žr. 3 pav.).

KAS SUAUGUSIESIEMS TRUKDO DALYVAUTI MOKYMO SI VISĄ GYVENIMĄ VEIKLOSE?

Kaip rodo tyrimų duomenys, suaugusieji, ypač turintieji žemą išsilavinimą, susiduria su gana savotiškais kliūtimis bandydami įsitraukti į mokymosi veiklas – tai susiję su laiko trūkumu dėl įsipareigojimų šeimai arba nepalankaus darbo grafiko, dėl trūkstamų turinio ir organizavimo formos jiems tinkamų programų, per aukšta mokymosi kaina, mokymosi galimybių prieinamumo stoka, darbdavių palaikymo stygiu, pačių suaugusiųjų motyvacijos stoka – tai, kad mokymasis nebūtinas jų darbui, buvo gana dažnai nurodoma kaip priežastis, kodėl suaugusieji neįsitraukė į mokymąsi.

Viena iš nesimokymo priežasčių yra aktuali būtent žemo išsilavinimo suaugusiems asmenims – jie dažnai neturi kai kurioms mokymosi programoms būtinų gebėjimų, t. y. dėl savo žemo formalaus išsilavinimo neatitinka mokymosi programai keliamų priėmimo kriterijų (6 pav.). Todėl vienas iš sprendimų klausimų suaugusiųjų mokymosi sistemoje išlieka siekis taikyti lankstesnius mokymosi būdus, kurie užtikrintų lengvesnį besimokančių suaugusiųjų perėjimą iš vieno švietimo sektoriaus į kitą.

6 pav. Kliūtys suaugusiems (25–64 m.), turintiems žemą išsilavinimą (ISCED 0–2), dalyvauti mokymosi visą gyvenimą veiklose (2011)

Duomenų šaltinis: Eurostatas

KAIP EUROPOS ŠALYS SKATINA SUAUGUSIŲJŲ MOKYMĄSĮ?

**Mokymosi lankstumas ir lengvesnis perėjimas iš vie-
no švietimo lygmens į kitą** yra esminės sąlygos siekiant įtraukti suaugusiuosius į mokymosi visą gyvenimą veiklas. Kaip rodo Europos švietimo informacijos tinklo *Eurydice* parengta *Suaugusiųjų švietimo ir mokymosi Europoje apžvalga* (2015), mokymosi lankstumas Europos šalyse užtikrinamas parenkant tinkamus mokymosi būdus ir organizavimo formas. Dažniausia tai – modulinės programos, nuotolinis mokymasis, suaugusiųjų mokymosi programų skaidymas į mažesnes (trumpesnes ir lengviau įvykdomas) dalis, kvalifikacijų, kurios įgyjamos kaupiant mokymosi kreditus, teikimas, neformaliuoju ir savišvietos būdu įgytų kompetencijų pripažinimas.

Tačiau mėginant skatinti lanksčius suaugusiųjų mokymosi būdus, vis dar tebėra neįveiktų kliūčių:

- Sunkumų pasinaudoti nuotolinio mokymosi teikiamomis galimybėmis turi tie suaugusieji, kurių gebėjimai naudotis informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis (IKT) yra žemi. Kaip rodo tarptautinių suaugusiųjų gebėjimų tyrimų duomenys, beveik 30 proc. ES suaugusiųjų turi žemus problemų sprendimo IKT aplinkoje gebėjimus arba visai jų neturi (dažniausiai tai vyresnio amžiaus ir žemesnio išsilavinimo suaugusieji).
- Mokymosi programos, kuriose suteikiami kreditai, dažniausiai teikiamos aukštosiose mokyklose – tik maždaug pusėje visų Europos valstybių kreditus suteikiančios programos vykdomos žemesniuose švietimo lygmenyse. Vadinas, žemo išsilavinimo suaugusieji gauna mažiausiai naudos iš tokio mokymosi.
- Daugelyje Europos valstybių į tam tikro lygmens švietimą galima pereiti tik baigus žemesnį lygmenį. Nors visų šalių formaliojo švietimo sistemų struktūra hierarchinė, vis dėlto kai kuriose valstybėse sudaroma galimybė suaugusiems asmenims įgyti aukštesnio lygmens išsilavinimą, kai netenkinami įprasti priėmimo reikalavimai. Pavyzdžiui, asmenims, neįgijusiems pagrindinio išsilavinimo, sudaroma galimybė įgyti vidurinį išsilavinimą Švedijoje, Suomijoje, Danijoje, Jungtinėje Karalystėje, Airijoje, Čekijoje arba mokytis aukštojoje mokykloje neįgijusiems brandos atestato, tačiau per praktinę profesinę veiklą sukaupusiems pakankamai žinių ir įgūdžių, reikalingų sėkmingoms studijoms aukštojoje mokykloje.
- Tik kai kuriose valstybėse galimi alternatyvūs aukštojo išsilavinimo įgijimo būdai arba yra parengtos didelės apimties programos, kuriose netradiciniai kandidatai (pavyzdžiui, turintys žemą kvalifikaciją, vyresnio amžiaus suaugusieji) rengiami kitam studijų etapui. Dažniausiai tai praktikuoja Vakarų ir Šiaurės Europos šalys – pavyzdžiui, Suomijoje, Airijoje, Jungtinėje Karalystėje ir Švedijoje maždaug 20–30 proc. studentų studijas aukštosiose mokyklose pradeda naudodamiesi alternatyviais stojimo į jas būdais.

Tarptautiniai tyrimai rodo, kad suaugusieji, kurių išsilavinimas žemas, ne tik rečiau dalyvauja švietimo ir mokymo programose, bet ir jų domėjimasis mokymusi yra mažesnis, jie yra mažiau linkę ieškoti informacijos apie mokymosi galimybes. Todėl ypatingos svarbos įgyja **informavimo iniciatyvos ir konsultavimo paslaugos**.

Europos šalyse visuomenės informavimo iniciatyvos apie mokymosi visą gyvenimą svarbą ir galimybes yra dažnos, tačiau labai mažai žinoma apie jų veiksmingumą, t. y. ar informacija pasiekia asmenis, kurių kvalifikacija žema, nes šių iniciatyvų poveikis socialiai pažeidžiamų grupių dalyvavimui mokymosi veiklose vertinamas retai. Asmeninių konsultacijų, kurias suaugusiems asmenims siūlo ne valstybinės užimtumo tarnybos, teikiama nedaug, tačiau šalyse investuojama į pagal-

bos sau ir internetinių priemonių plėtrą. ES šalyse vidutiniškai maždaug ketvirtadalis 15 metų ir vyresnių asmenų naudojosi profesinio orientavimo paslaugomis, t. y. paslaugomis, kurios dažniausiai apima švietimo ir profesinio orientavimo elementus (Danijoje ir Švedijoje, kuriose mokymosi visą gyvenimą rodiklis yra aukščiausias, šiomis paslaugomis pasinaudoja apie 50 proc. suaugusių asmenų, o Lietuvoje – 10 proc.).

Nors dažniausiai valstybinio finansavimo, skirto asmeniniam profesiniam orientavimui, gavėjai yra bedarbiai, darbo ieškantys asmenys, siekiama, kad informavimo ir konsultavimo paslaugos būtų prieinamos ir platesnei visuomenei, pavyzdžiui, diegiamos elektroninės duomenų bazės, kuriose teikiama informacija apie esamas mokymosi galimybes, arba visų amžiaus grupių besimokantiejiems, arba konkrečiai suaugusiems.

Tarptautinių tyrimų duomenys rodo, kad reikalavimas padengti dalį finansinių mokymosi išlaidų – dar viena kliūtis suaugusiems asmenims dalyvauti mokymosi visą gyvenimą programose (šių mokymosi kliūtį ES šalyse nurodė vidutiniškai 13 proc. žemesnį nei vidurinį išsilavinimą turinčių suaugusiųjų, didžiausia dalis – Estijoje ir Graikijoje, viršijanti 20 proc., Lietuvoje – 19,7 proc.). Todėl visoje Europoje taikomos įvairios **finansavimo priemonės**, skirtos suaugusiųjų grąžinimui į švietimo ir mokymosi sistemą. Jų yra įvairių formų, įskaitant stipendijas, krepšelius, paskolas arba apmokamas atostogas mokymuisi, su mokymusi susijusių išlaidų (transporto, apgyvendinimo, nuo besimokančiojo priklausomų asmenų (vaikų, neįgaliųjų, vyresnio amžiaus žmonių) priežiūros) kompensavimas. Tačiau tik kelios šalys (Švedija, Nyderlandai, Ispanija, Belgija) teikia specialias bendrojo finansavimo priemones, skirtas konkrečiai žemos kvalifikacijos suaugusiems. Šiai socialinei suaugusiųjų grupei taikomos finansinės paskatos priemonės yra pašalpos, stipendijos ir vertybiniai popieriai (tam tikros vertės kuponai, kuriais besimokantysis gali sumokėti už pasirinktus mokymosi kursus; angl. *vaucher*).

Visose Europos šalyse bedarbiai, darbo ieškantys asmenys laikomi pagrindiniais valstybės paramos objektais, tačiau kai kuriose šalyse (Belgijoje, Vokietijoje, Ispanijoje, Kroatijoje, Latvijoje, Lenkijoje) teikiamos ir specialios finansinės lengvatos, kuriomis ši suaugusiųjų grupė skatinama dalyvauti švietimo ir mokymo programose. Dažniausios jų formos – mokymo pašalpos, kurias bedarbis asmuo gauna kaip priedą prie bedarbio pašalpos išlaikydamas visas bedarbiams teikiamas lengvatas, stipendijos ir su mokymusi susijusių išlaidų kompensavimas.

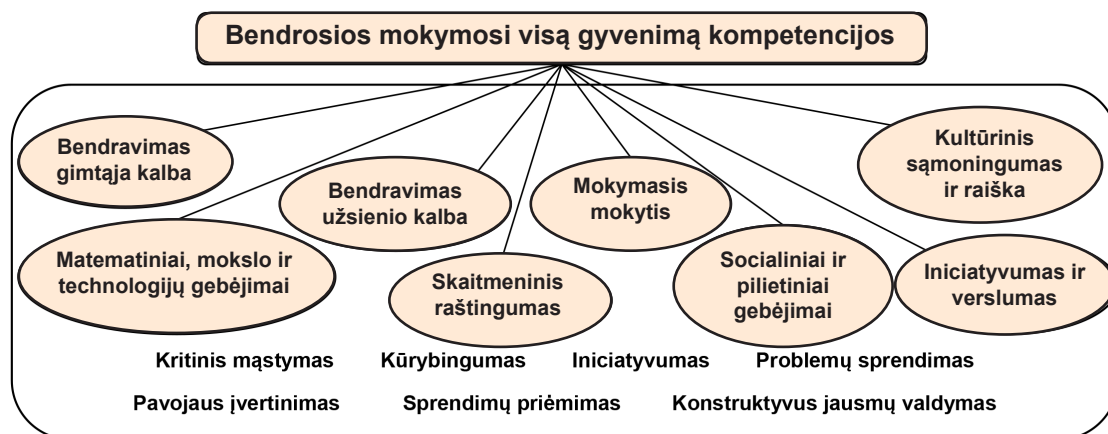
Papildomo finansavimo priemonės yra taikomos ir darbdaviams, sudarantiems sąlygas darbuotojams dalyvauti suaugusiųjų švietimo ir mokymosi programose. Dažniausios šiems darbdaviams teikiamos finansinės paramos formos yra dotacijos, vertybiniai popieriai mokymo išlaidoms padengti, socialinio draudimo įmokų mažinimas, dalinis darbuotojui mokamo atlyginimo kompensavimas, kai darbuotojas yra išvykęs mokytis. Tačiau tik kai kuriose šalyse (Belgijoje, Vokietijoje, Ispanijoje, Italijoje, Austrijoje, Jungtinėje Karalystėje) parama tikslingai skiriama asmenims, turintiems žemą kvalifikaciją. Darbdaviai, suteikiantys galimybę mokytis asmenims, pasitraukusiems iš darbo rinkos, yra remiami Belgijoje, Danijoje, Estijoje, Prancūzijoje, Lietuvoje, Lenkijoje ir Suomijoje. Darbdaviai, sudarantys sąlygas mokytis vyresnio amžiaus asmenims, yra remiami Prancūzijoje, Italijoje, Liuksemburge, Austrijoje. Belgijoje paramos sulaukia darbdaviai, sudarantys sąlygas darbuotojams vietinės kalbos mokytis darbo vietoje.

KĄ MOKA SUAUGUSIEJI IR KOKIŲ KOMPETENCIJŲ JIEMS TRŪKSTA?

Sėkmingai suaugusiųjų darbinei ir socialinei veiklai, taip pat integracijai yra reikalingos ne tik aukštos profesinės, bet ir pakankamai išlavintos bendrosios kompetencijos. Europos Parlamentas ir Taryba dokumente „Bendrieji visą gyvenimą trunkančio mokymosi gebėjimai“ (2006) apibrėžia aštuonias bendrąsias mokymosi visą gyvenimą kompetencijas, kurios yra reikalingos visų žmonių asmeniniam tobulėjimui, aktyviam pilietiškumui, socialinei integracijai ir užimtumui užtikrinti (7 pav.). Svarbiausias šių kompetencijų ugdymo(si) pagrindas – tai kalbos, raštingumo, mokėjimo skaičiuoti ir

informacinių komunikacinių technologijų (IKT) įgūdžiai, o visos ugdymo(si) veiklos yra grindžiamos mokėjimu mokytis. Visos šios kompetencijos laikomos vienodai svarbiomis, daugelis jų susijusios ir papildo viena kitą – vienai sričiai būdingi aspektai stiprina kitos srities gebėjimus. Tokie gebėjimai kaip kritinis mąstymas, kūrybingumas, iniciatyvumas, problemų sprendimas, pavojaus įvertinimas, sprendimų priėmimas ir konstruktyvus jausmų valdymas atlieka pagrindinį vaidmenį ugdant visas aštuonias kompetencijas.

7 pav. Bendrųjų mokymosi visą gyvenimą kompetencijų struktūra (pagal *Recommendation of the European Parliament and of the Council, 2006 December 18 Nr. 2006/962/EC „On key competences for lifelong learning“*)

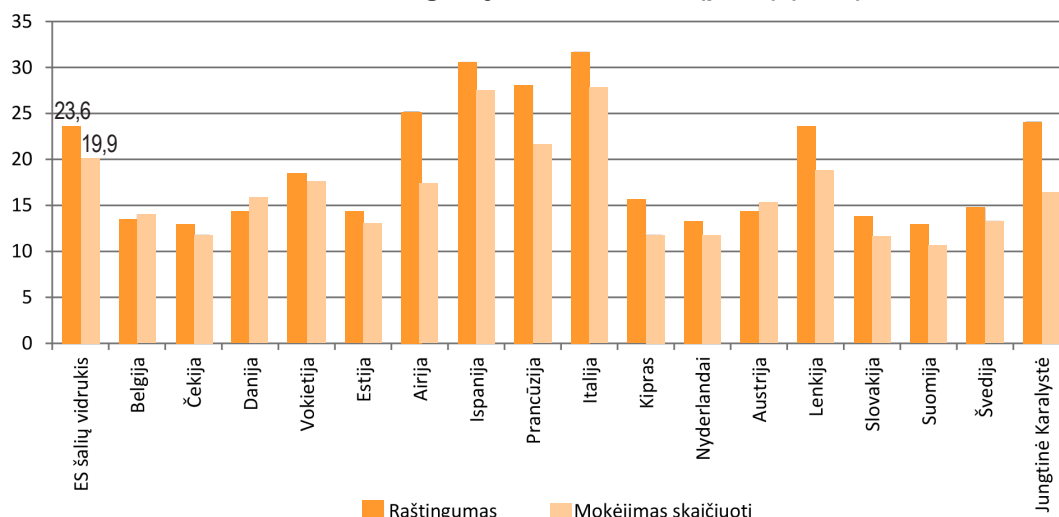
Išsilavinimas yra svarbus žmogiškųjų išteklių visuomenėje rodiklis, tačiau jis ne visada yra pakankamai svarus vertinant suaugusiųjų gebėjimus skirtingomis aplinkybėmis. Neatnaujinant formalioje švietimo sistemoje įgytų gebėjimų, jie gali tapti nebeaktualūs arba, priešingai, asmenys, kurių formalusis išsilavinimas žemas, gali įgyti įvairių gebėjimų iš įvairios gyvenimiškos ir darbinės patirties, todėl tokio paties išsilavinimo asmenys gali pasiekti skirtingų gebėjimų lygmenis. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) organizuojamas tarptautinis suaugusiųjų kompetencijų tyrimas PIAAC (angl. *Programme for the International Assessment of Adult Competencies*) yra laikomas vienu išsamiausių suaugusiųjų gebėjimų tyrimu. Pirmajame šio tyrimo etape (2011–2012 m.) dalyvavo apie 166 tūkst. 16–65 metų suaugusiųjų iš 24 šalių (17 ES šalių, taip pat Australijos, Kanados, Japonijos, Pietų Korėjos, Norvegijos, Rusijos ir JAV). Atliekant tyrimą buvo matuojamos suaugusiam žmogui reikalingos kompetencijos, padedančios jam sėkmingai veikti visuomenėje: raštingumas, mokėjimas skaičiuoti, gebėjimas spręsti problemas naudojantis IKT, taip pat buvo renkama įvairi informacija apie suaugusiųjų išsilavinimą, darbo pobūdį ir įgūdžius, taikomus darbe, namuose, bendruomenėse. Šio tyrimo rezultatai suteikia reikšmingos informacijos analizuojant švietimo ir mokymo sistemų trūkumus, taip pat nustatant tobulintinas jų sritis.

Lietuva pirmajame PIAAC tyrimo etape nedalyvavo, tačiau įsitraukė į antrąjį šio tyrimo etapą įgyvendinant ESF

projektą „Suaugusiųjų kompetencijų vertinimas plėtojant kryptingą suaugusiųjų mokymo(si) programų planavimą ir įgyvendinimą“ (2013–2015 m.), kurio tikslas buvo įrodytais grįstais duomenimis plėtoti kryptingą suaugusiųjų mokymo(si) programų planavimą ir įgyvendinimą. Bandomasis PIAAC tyrimas Lietuvoje atliktas 2013 m., o 2014 m. vyko pagrindinis tyrimas, kurio rezultatai turėtų būti paskelbti 2016 m. Atliekant PIAAC tyrimą, yra surenkami reikšmingi duomenys, kurie padeda veiksmingiau planuoti ir įgyvendinti suaugusiųjų švietimą – numatyti programų tematiką, analizuoti įgyvendinimo ypatumus, planuoti struktūrinę paramą, remti projektines veiklas. *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtros 2014–2016 metų veiksmų plane* numatyta Lietuvos dalyvavimui PIAAC tyrime per šiuos trejus metus skirti daugiau kaip 260 tūkst. eurų valstybės biudžeto lėšų ir beveik 870 tūkst. eurų ES struktūrinių fondų ir bendrojo finansavimo lėšų.

PIAAC tyrimo I etapo duomenys rodo, kad vis dar nemažai daliai suaugusiųjų yra būtinas bendrųjų kompetencijų ugdymas – apie 20 proc. suaugusiųjų Europoje turi žemus raštingumo ir beveik 24 proc. žemus skaičiavimo gebėjimus (8 pav.). Vėl išryškėja atskirų valstybių skirtumai – Pietų Europos šalyse (Italijoje, Ispanijoje) beveik kas trečias gyventojas patiria raštingumo ir mokėjimo skaičiuoti sunkumų, o Suomijoje, Čekijoje, Nyderlanduose, Slovakijoje žemus raštingumo ir skaičiavimo gebėjimus turi tik apytiksliai 1 iš 10 gyventojų.

8 pav. ES šalių (dalyvavusių PIAAC tyrimo I etape) suaugusiųjų (16–65 m.), kurių raštingumo ir skaičiavimo gebėjimai žemi, dalis (proc.) (2012)

Duomenų šaltinis: EBPO (PIAAC)

Be raštingumo ir skaičiavimo gebėjimų, taip pat vertinti suaugusiųjų gebėjimai naudotis informacinėmis ir komunikacinėmis technologijomis (IKT), gebėjimas spręsti problemas aplinkoje, kurioje gausu technologijų. Rezultatai rodo, kad beveik trečdalis ES suaugusiųjų turi žemus problemų sprendimo IKT aplinkoje gebėjimus arba visai jų neturi: 14 proc. suaugusiųjų galėjo atlikti tik labai paprastas užduotis, o 13 proc. suaugusiųjų asmenų gebėjimas naudotis IKT visai neišlavintas arba išlavintas per mažai, kad galėtų atlikti tyrimo metu pateiktas užduotis.

Eurostato pateikiami duomenys patvirtina PIAAC tyrimo išvadas – ES šalyse vidutiniškai 30 proc. suaugusiųjų (25–64 m.)

niekada nėra naudojęsi kompiuteriu. Beveik pusė ES suaugusiųjų (45 proc.) mano, kad dabartiniai jų kompiuteriu ar internetu naudojimosi gebėjimai nebūtų pakankami, jeigu jie ieškotų darbo arba jių tektų keisti per ateinančius metus. Vėl išryškėja atskirų šalių skirtumai – didžiausia dalis gyventojų, nemokančių naudotis IKT, yra Rumunijoje ir Bulgarijoje (atitinkamai 67 proc. ir 55 proc.). O Liuksemburge ir keturiose Šiaurės šalyse (Danijoje, Suomijoje, Islandijoje ir Norvegijoje) tik iki 10 proc. suaugusiųjų patenka į šią kategoriją. Lietuvoje suaugusiųjų, kurių gebėjimas naudotis kompiuteriu mažai išlavintas, dalis sudaro 40 proc.

Pagrindiniai suaugusiųjų kompetencijų tyrimo PIAAC I etapo (2013 m.) rezultatai rodo, kad:

- 20 proc. ES šalių darbingo amžiaus gyventojų turi žemus raštingumo ir mokėjimo skaičiuoti gebėjimus.** 1 iš 5 suaugusiųjų yra įgijęs raštingumo pagrindus ir 1 iš 4 – mokėjimo skaičiuoti pagrindus. Neseniai baigusieji aukštąsias mokyklas yra įgiję reikšmingai aukštesnių gebėjimų nei likusioji dirbančiųjų dalis.
- Aukštesnis išsilavinimas ir aukštesnės kompetencijos didina galimybes įsidarbinti.** Tik pusė ES šalių suaugusiųjų (55 proc.), pasiekusių žemiausią raštingumo lygmenį, turi darbą. 9 proc. yra bedarbiai, o 36 proc. darbo neieško.
- Turintys aukštas kompetencijas suaugusieji ir toliau mokosi, tačiau turintys žemus gebėjimus suaugusieji yra gerokai mažiau linkę dalyvauti su mokymusi susijusiose veiklose.** Aukštas kompetencijas turintys suaugusieji yra vidutiniškai penkis kartus dažniau linkę dalyvauti mokymėsi lyginant su turinčiais žemiausio lygmens kompetencijas.
- Išryškėja reikšmingi skirtumai tarp atskirų šalių vertinant tokio paties išsilavinimo suaugusiųjų kompetencijas** – kai kurių šalių suaugusieji, turintys vidurinį išsilavinimą, pasiekė panašų ar net aukštesnį gebėjimų lygį lyginant su kitų šalių suaugusiais, įgijusiais aukštąjį išsilavinimą.
- 25 proc. suaugusiųjų trūksta gebėjimų veiksmingai naudotis IKT.** 1 iš 4 suaugusiųjų gali atlikti tik labai paprastas užduotis naudodamasis IKT (14 proc.) arba beveik neturi darbo su IKT patirties (13 proc.).
- Ilgainiui suaugusiųjų gebėjimai prastėja, jei asmenys retai naudojami IKT. Itin ryškūs skirtingų kartų raštingumo gebėjimų skirtumai.** Apskritai aukščiausios kompetencijos yra nustatytos 25–34 m. amžiaus grupėje ir tolygiai mažėja vyresnėse amžiaus grupėse.
- Gebėjimų išlaikymas suteikia reikšmingų teigiamų ekonominių ir socialinių rezultatų.** Išsilavinimo ir kompetencijų rezultatai turi reikšmingą įtaką darbo užmokesčio dydžiui. Turimi gebėjimai teigiamai veikia savivertę, dalyvavimą socialiniame, politiniame gyvenime ir sveikatą.

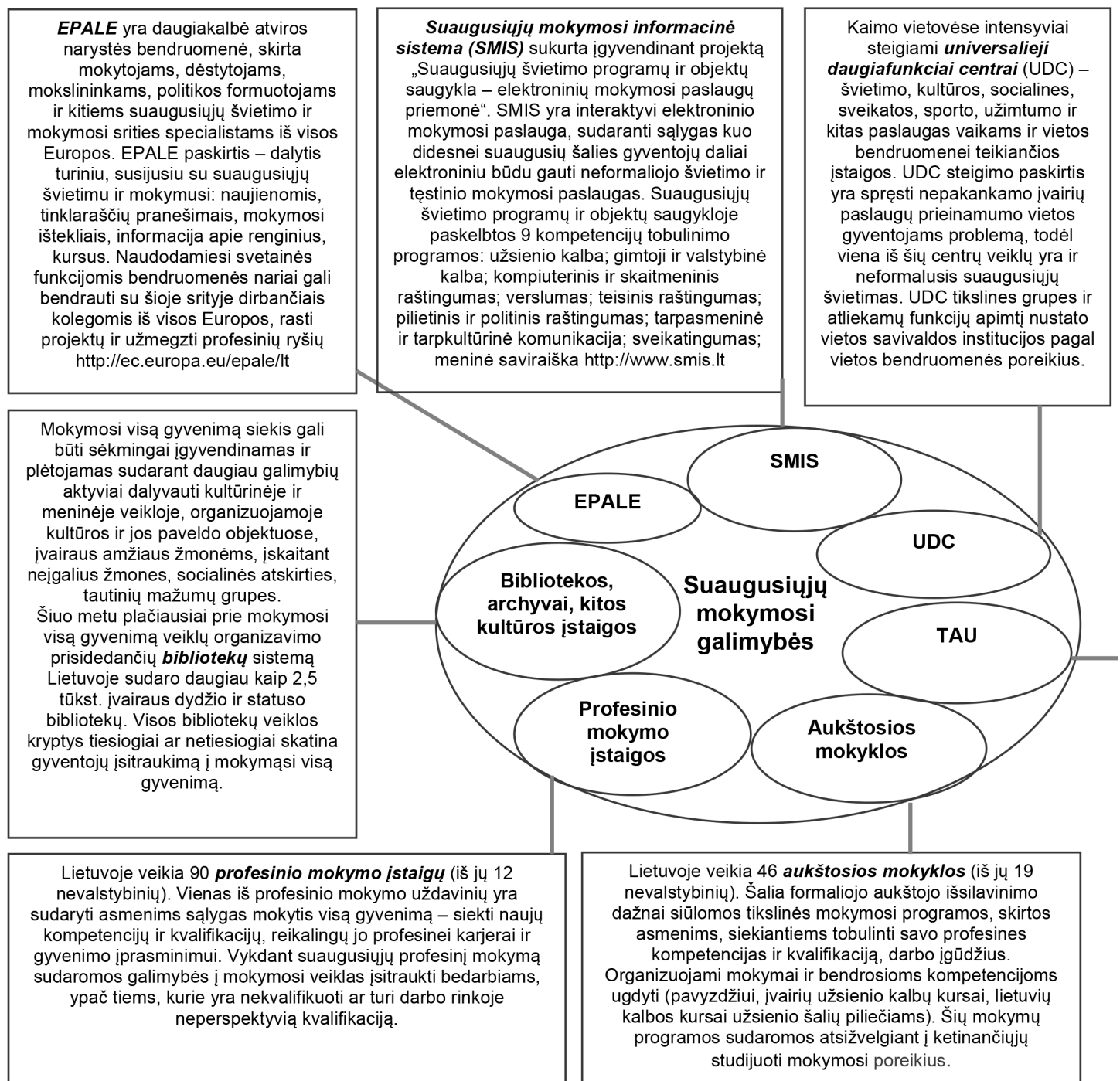
AR LIETUVOS SUAUGUSIEJI TURI PAKANKAMAI GALIMYBIŲ MOKYTIS?

Strateginiuose ES ir Lietuvos švietimo dokumentuose plėtojant mokymosi visą gyvenimą sistemą pabrėžiama būtinybė padidinti suaugusiųjų mokymosi galimybių prieinamumą ir skatinti mokymosi visą gyvenimą įvairovę. AIKOS duomenimis, 2014 m. Lietuvoje buvo įregistruota daugiau kaip 12 tūkst. suaugusiųjų neformaliojo švietimo programų, kurios yra skirtos suaugusiųjų asmenų bendriesiems ir profesinės veiklos gebėjimams tobulinti. Siekiant plėtoti neformaliojo suaugusiųjų švietimo paslaugas ir pritaikyti jas visuomenės ir darbo rinkos poreikiams, Švietimo ir mokslo ministerija skelbia neformaliojo suaugusiųjų švietimo programų finansavimo konkursus. 2015 m. prioritetinėmis veiklomis yra *mokymosi visą gyvenimą paslaugų plėtotė regionuose, darbo rinkai aktualių suaugusiųjų bendrųjų kompetencijų*

ugdymas, Trečiojo amžiaus universiteto asmenų mokymosi poreikiams tenkinimas, andragogų kompetencijų tobulinimas ir neformaliojo suaugusiųjų švietimo paslaugų plėtotė formaliojo švietimo įstaigose.

Suaugusiųjų mokymosi galimybėms išplėsti naudojamos IKT grindžiamos ir nuotolinio mokymosi galimybės (EPAL sistema, SMIS), jau veikiančios formaliojo švietimo institucijos (suaugusiųjų mokymo centrai, neformaliojo suaugusiųjų švietimo mokyklos, profesinio mokymo įstaigos, aukštosios mokyklos), kultūros įstaigų partnerystės (muziejai, bibliotekos), kuriamos naujos galimybės – Trečiojo amžiaus universitetai, universalieji daugiafunkciai centrai (9 pav.).

9 pav. Lietuvos suaugusiųjų mokymosi visą gyvenimą galimybių įvairovės laukas

Vienas iš būdų skatinti neformalųjį suaugusiųjų mokymąsi Lietuvoje yra **Trečiojo amžiaus universitetų** (toliau – TAU) veikla, kurių paskirtis suaugusiųjų švietimo sistemoje yra apibrėžta *Neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatyme*. TAU – savarankiška, savanoriška organizacija, savo veikla užtikrinanti vyresnio amžiaus žmonių geresnę socialinę integraciją į visuomenę, skatinanti jų efektyvų, produktyvų ir turiningą gyvenimą, palaikant jų darbingumą, fizinį aktyvumą. Įgyvendinant ESF projektą „Suaugusiųjų švietimo sistemos plėtra suteikiant besimokantiems asmenims bendrąsias kompetencijas (II etapas)“, 2012–2014 m. šių institucijų veiklai buvo skirti du tyrimai: „Trečiojo amžiaus universitetų sistemos veiklos analizė“ (2012) ir „Trečiojo amžiaus universitetai Lietuvoje: situacijos analizė ir plėtros gairės“ (2014).

Pirmasis TAU Lietuvoje įregistruotas 1995 m., o 2014 m. Lietuvoje jau veikė 40 TAU, kurie yra įsteigti:

- *fizinių asmenų iniciatyva* (jų tyrimo metu buvo 22);
- *savivaldybių tarybų narių ar savivaldybių administracijų darbuotojų iniciatyva* (jų tyrimo metu buvo 14);
- *Lietuvoje veikiančio universiteto darbuotojų iniciatyva* (jų tyrimo metu buvo 2).

Lietuvoje didėjant TAU skaičiui, didėja ir jų veikloje dalyvaujančių asmenų skaičius. Šalyje daugiausia veikia TAU, turinčių nuo 100 iki 300 klausytojų. Per pastaruosius penkerius metus TAU dalyvių skaičius padidėjo daugiau kaip tris kartus (nuo 2 650 iki 8 400 klausytojų). Didžiausią TAU dalyvių auditoriją sudaro pensinio ir priešpensinio amžiaus šalies gyventojai (daugiausiai moterys). Dėstytojų skaičius turėtų būti tiesiogiai susijęs su klausytojų skaičiumi, tačiau jis neaugo taip sparčiai – tik 1,9 karto (nuo 146 iki 270 dėstytojų), todėl dėstytojų trūkumas dažnai yra nurodomas kaip viena iš kliūčių plėtoti TAU veiklą.

Atliktų tyrimų duomenys rodo, kad TAU klausytojai, įsitraukdami į mokymosi veiklas, dažniausiai siekia patenkinti aktyvaus dalyvavimo socialiniame gyvenime poreikius ir nori tobulinti asmenines kompetencijas, tačiau išreiškia mažesnį poreikį tobulinti esmines bendrąsias ar profesines kompetencijas (2 lentelė). Planuojant šių institucijų veiklą plėtotę tikslinga atkreipti dėmesį ir tobulinti visuomenės informavimo grandį, nes tyrimo duomenys rodo, kad kol kas apie TAU veiklas klausytojai dažniausiai sužino iš draugų ir pažįstamų.

2 lentelė. Pagrindinės dalyvavimo TAU veiklose priežastys ir pagrindiniai informacijos šaltiniai

Pagrindinės priežastys, skatinančios klausytojus rinktis TAU veiklą		Dažniausiai klausytojai apie TAU veiklą sužino	
Galimybė pabendrauti su naujais žmonėmis (58 proc.)	Noras tobulėti, plėsti akiratį, savi-raiška (70 proc.)	Iš draugų, pažįstamų (51 proc.)	Iš žiniasklaidos (televizija, radijas, laikraščiai) (39 proc.)
Konkrečios srities žinių trūkumas (17 proc.)	Šeimos narių skatinimas mokytis (9 proc.)	Iš interneto (4 proc.)	Iš šeimos narių (6 proc.)

Duomenų šaltinis: Tyrimo „Trečiojo amžiaus universitetų sistemos veiklos analizė“ ataskaita (2012)

Šiuo metu galima pastebėti TAU augimą ir didėjančią vyresnio amžiaus žmonių susidomėjimą, tačiau vis dar yra ir nemažai plėtros galimybių, kurios nėra iki galo panaudojamos. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, šalyje gyvena daugiau kaip 700 tūkst. 60 metų ir vyresnių gyventojų, o 2013–2014 m. m. TAU veiklose dalyvavo apie 8,5 tūkst. asmenų, t. y. kiek daugiau nei 1 proc. šio amžiaus grupės gyventojų. Dėl **patalpų ir dėstytojų** trūkumo penktadalis visų Lietuvoje veikiančių TAU (8 iš 40) priversti riboti naujų klausytojų priėmimą. Dėstytojų trūkumo problemą TAU gali bandyti spręsti bendradarbiaudami su savivaldybių administracijomis ir įvairiuose Lietuvos miestuose įsikūrusių Lietuvos aukštųjų mokyklų bei profesinių mokyklų vadovais ir dėstytojais. **Finansavimo** trūkumas taip pat yra reikšminga kliūtis TAU veiklos plėtrai. Lietuvoje įvairios privačios organizacijos ar fiziniai asmenys neteikia reguliarios paramos TAU veikloms. Savivaldybė dažniau remia pačios savivaldybės įkurtus TAU ir tik trečdalią fizinių asmenų įkurtus TAU. Dauguma fizinių asmenų įsteigtų TAU lėšas savo veiklai plėtoti surenka iš klausytojų nario mokesčio. Papildomą finansavimą šie universitetai gauna dalyvaudami įvairiuose projektuose. Dažniausia gaunama finansinė ir materialinė parama – patalpos ir organizacinė technika. Kaip rodo 2012–2014 m. atliktų tyrimų duomenys, TAU veikla Lietuvoje plečiasi ir įtraukia vis daugiau suaugusiųjų, tačiau TAU plėtrai vis dar trūksta patalpų, dėstytojų ir pastovaus finansavimo.

Lietuvoje mokymosi visą gyvenimą erdvėje veikia daug suaugusiųjų švietimo tiekėjų, kurie teikdami įvairių formų, būdų ir turinio suaugusiųjų mokymo programas, plečia suaugusiųjų mokymosi galimybių įvairovę. Tačiau:

- Atsižvelgiant į ES šalių patirtį (kultūrinio paveldo išskėlimas ir globa, daugiakultūriai aspektai, kūrybinės industrijos, dėmesys praktinei kūrybinei veiklai), būtina formuoti poreikį asmens kultūrinės kompetencijos plėtrai, kuri turės įtakos visuomenės gyvenimo kokybei. Bibliotekos, muziejai, teatrai, kitos kultūros įstaigos, kultūros paveldo objektai, archyvai yra tos institucijos, kuriose mokymosi visą gyvenimą siekis gali būti sėkmingai įgyvendinamas ir plėtojamas sudarant daugiau mokymosi galimybių įvairaus amžiaus žmonėms ir asmenims iš socialiai pažeidžiamų grupių.
- Yra dar neišnaudotų galimybių plėtoti bibliotekų vaidmenį mokymosi visą gyvenimą srityje. Bibliotekų pranašumas lyginant su kitais suaugusiųjų švietimo teikėjais yra veikiantis institucijų tinklas, todėl suaugusiųjų mokymosi veikla gali būti organizuojama koordinuotai ir įtraukiant didelę dalį suaugusiųjų, ypač asmenis iš socialiai pažeidžiamų grupių.
- Profesinio mokymo įstaigos ir aukštosios mokyklos vis dar tebėra gana uždaros institucijos, todėl turėtų atrasti ga-

limybių atverti teikiamas mokymosi visą gyvenimą veiklas plačiai visuomenei. Aukštosios mokyklos turėtų būti skatinamos sudaryti sąlygas studijuoti neįprastoms suaugusiųjų grupėms – vyresnio amžiaus, žemesnės kvalifikacijos asmenims. Alternatyvūs aukštojo išsilavinimo įgijimo būdai padėtų didinti studijų prieinamumą suaugusiems asmenims.

- Informavimo ir konsultavimo paslaugos nėra tinkamai išplėtos ir koordinuotos, kad suteiktų pakankamas informacijos suaugusiems apie esamas mokymosi galimybes ir jų ugdymosi poreikius atitinkančias suaugusiųjų mokymosi programas. Tai patvirtina TAU veiklos Lietuvoje tyrimų rezultatai – daugiau kaip pusė TAU klausytojų apie šių universitetų teikiamas mokymosi galimybes sužinojo iš artimosios aplinkos (šeimos narių, draugų, pažįstamų).
- Nėra panaudojamos visos nuotolinio ir el. mokymosi prieinamumo galimybės, nors jos sudaro puikias sąlygas suaugusiems asmenims dalyvauti mokymosi veiklose jiems patogiu laiku ir tinkamu tempu.
- Plėtojant suaugusiųjų mokymosi galimybes nėra sukurta atskirų mokymosi ir socialinės veiklos grandžių jungčių, padedančių išlaikyti suaugusius asmenis mokymosi visą gyvenimą veiklose.

LITERATŪRA

1. Andragogo profesinės veiklos aprašas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2013 m. spalio 22 d. įsakymu Nr. V-996.
2. Council Conclusion of 12 May 2009 on a strategic framework for European cooperation in education and training (ET2020). Official Journal of the European Union (2009/C 119/02).
3. Council Resolution on a renewed European agenda for adult learning. Official Journal of the European Union (2011/C 372/01).
4. European Commission/EACEA/Eurydice. Adult Education and Training in Europe. Widening Access to Learning Opportunities. Eurydice Report. Luxemburg: Publications Office of the European Union, 2015.
5. Europos Sąjungos struktūrinės paramos poveikio žmoniškųjų išteklių plėtrai vertinimas. Galutinė vertinimo ataskaita. Parengė UAB „BGI Consulting“, 2015.
6. Lietuvos Respublikos neformaliojo suaugusiųjų švietimo ir tęstinio mokymosi įstatymas, 2014 m. liepos 10 d. Nr. XII-1018.
7. Neformaliojo suaugusiųjų švietimo plėtros 2014–2016 metų veiksmų planas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2014 m. spalio 9 d. įsakymu Nr. V-893.
8. Recommendation of the European Parliament and of the Council, 2006 December 18 Nr. 2006/ 962/EC „On key competences for lifelong learning“ (Official Journal of the European Union, 2006, Nr. L394). Žiūrėta 2015-05-15 internete: <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:EN:PDF>>
9. The Survey of Adult Skills (PIAAC). Implications for education and training policies in Europe. European Commission, 2013.
10. Trečiojo amžiaus universitetai Lietuvoje: situacijos analizė ir plėtros gairės. Tyrimo ataskaita (2014). Žiūrėta 2015-05-16 internete: <<http://www.kpmc.lt/kpmc/wp-content/uploads/2014/01/Tre%C4%8Diojo-am%C5%BEiaus-universitetai-Lietuvoje-situacijos-analiz%C4%97-ir-pl%C4%97tros-gair%C4%97s.pdf>>
11. Trečiojo amžiaus universitetų sistemos veiklos analizė. Tyrimo ataskaita (2012). Žiūrėta 2015-05-16 internete: <<http://www.upc.smm.lt/svietimas/tyrimai/TAU%20tyrimo%20ataskaita%202012.pdf>>
12. Valstybės pažangos strategija „Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2012 m. gegužės 15 d. nutarimu Nr. XI-2015.
13. Valstybinė švietimo 2013–2022 metų strategija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimu XII-745.
14. 2014–2020 metų nacionalinės pažangos programa, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. lapkričio 28 d. nutarimu Nr. 1482.

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Serijoje „Švietimo problemos analizė“ pateikiama glausta, konkreti ir aktuali švietimo sistemos funkcionavimo problemų analizė. Leidiniai skelbiami internete adresu <http://www.smm.lt/web/lt/teisesaktai/tyrimai-ir-analizes/svietimo-problemos-analizes/2012-metu-ir-portale-Emokykla>.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (el. p. ricardas.alisauskas@smm.lt).

Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes serijoje „Švietimo problemos analizė“, prašome kreiptis į Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų skyriaus vyresniąją specialistę Veroniką Šiurkienę (el. p. veronika.siurkiene@smm.lt, tel. (8 5) 219 1121).

Analizę parengė dr. Rima Zablockė, Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Politikos analizės skyriaus metodininkė, ir Monika Vanagaitė, Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto Socialinės politikos magistrantūros programos I kurso studentė.

Konsultavo Algimantas Šimaitis, Švietimo ir mokslo ministerijos Mokymosi visą gyvenimą departamento Neformalaus švietimo skyriaus vedėjas, dr. Dalia Šiaulytienė, Švietimo ir mokslo ministerijos Mokymosi visą gyvenimą departamento Neformalaus švietimo skyriaus vyriausioji specialistė, Saulius Samulevičius, Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centro Suaugusiųjų švietimo skyriaus vedėjas.

SUAUGUSIŲJŲ MOKYMASIS: KIEK MOKOSI, KĄ MOKA, AR TURI GALIMYBIŲ MOKYTIS?

Redaktorė Nijolė Šorienė

Maketavo Valdas Daraškevičius

2015-06-17. Tir. 1 500 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos
Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, 03163 Vilnius
Spausdino UAB „Smiltainis ir Ko“, Šiaurės g. 37, 11107 Vilnius